

HERLUF NIELSEN

23. december 1922 – 30. juni 2004

Herluf Nielsen døde den 30. juni 2004 81 år gammel efter et stilfærdigt arbejdsliv rigt på resultater. Hans livsopgave blev udgivelsen af de danske diplomer, hovedkilderne til både skæbnedage og hverdage i Danmarks middelalder. Herluf Nielsen blev cand. mag. i historie og latin i 1948. Efter nogle år som timelærer ved Sønderborg statsskole blev han i 1952 medarbejder ved Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Fra 1979 var han ledende redaktør af *Diplomatarium Danicum* og *Danmarks Riges Breve* og fungerede 1968-83 desuden som lektor i palæografi og diplomatik ved Københavns Universitet. Her blev hans milde, lidt tørre form og store kyndighed værdsat af de studerende. Da han 70 år gammel faldt for aldersgrænsen, medførte det ingen ændring i hans levevis. Den granvoksne mand blev ved med dagligt at cykle til og fra sit hjem i Charlottenlund, uforstyrrelig, højt hævet i den københavnske bytrafik. Ulønnet fortsatte han sit arbejde med de middelalderlige kilder, som altid vellidt og respekteret, nu til særlig glæde for unge medarbejdere.

Herluf Nielsen skrev en række væsentlige artikler til *Kulturhistorisk Leksikon* for nordisk middelalder, og han påtog sig redaktionsvirksomhed. For Dansk Historisk Fællesforening forestod han en håndbogsserie om historiske hjælpevidenskaber og bidrog selv med en bog om tidsregning, *Kronologi* (1962). Han var med i redaktionen af *Hof- og Statskalenderen* og konsulent ved *Den store danske Encyclopædi*.

Herluf Nielsen opnåede fortjent anerkendelse, optoges således i Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie (1988), tildelte ridderkorset og priser der bærer Munksgaards (1966) og Lis Jakobsens (1993) navne. Noget væsen af sig selv gjorde han ikke, men hans indsats blev bemærket, også i udlandet. Han optoges i en eksklusiv kreds af Europas lærde som mødtes i Commission Internationale de Diplomatique. Her holdt han foredrag om de danske diplomer, så deres plads i international sammenhæng blev klargjort. Flere af disse foredrag er heldigvis publicerede. Også i et andet fælles projekt fandt Herluf Nielsen en naturlig plads, som medarbejder ved *Repertorium Fontium Historiae*

Medii Aevi, en bibliografi i mange bind over trykte middelalderlige kilder til Europas historie.

International i sigtet var fremdeles hans udgave af *Ein päpstliches Formelbuch aus der Zeit des grossen abendländischen Schismas* (1979), men det er den forudsætningskrævende udgivelse af de danske diplomer der sikrer ham navn blandt landets betydelige udgivere. *Diplomatarium Danicum* og den parallelle oversættelse *Danmarks Riges Breve* – to gange 35 trykte bind – er en præstation som længe blev anset for umulig. Målet er at udgive alle retsstiftende breve vedrørende Danmark, men de ligger spredt rundt omkring i Europas arkiver, og er de allerede udgivet, da ofte i svært tilgængelige eller dårlige værker. Drømmen om at gøre dette materiale tilgængeligt går tilbage til det 18. århundrede. Geheimearkivar Langebek, Videnskabernes Selskab og Kildeskriftselskabet prøvede på forskellig måde kræfter med opgaven, men Kristian Erslev opsummerede o. 1900 situationen således at tanken om at udgive et diplomatium af alle foreliggende breve var forjættende, men urealistisk.

Det var den idé der i Det danske Sprog- og Litteraturselskabs regi fra 1938 blev virkeliggjort i et stort teamwork hvis centrale navne blev C. A. Christensen og Herluf Nielsen. De to sad i tre årtier over for hinanden ved vinduet i en lille, halvmørk lejlighed i Frederiksholms Kanal, C. A. Christensen som den ældre på den bedste plads, hvor lyset faldt rigtigt ind, Herluf Nielsen over for, og her blev han vanen tro siddende da C. A. Christensen takkede af. Ingen unødigt samtale, men ca. hvert 3. år udkom to bind, ofte med begges navn på samme titelblad. Ved Herluf Niensens død var et halvt årtusindes tekster gjort tilgængelige for læg og lærd. At alle diplomer blev oversat, er unikt i europæisk sammenhæng.

Herluf Nielsen kunne glæde sig over et godt, livslangt ægteskab. Ofte sås han til foredrag ledsaget af sin kone, filologen Gunhild Nielsen, og sammen udgav de en ordbog over alsisk dialekt. Trofast i sit liv og arbejde videreførte Herluf Nielsen en fornem tradition. Hans udgaver og oversættelser vil i mange sammenhænge være grundlaget for det fremtidige arbejde med den ældste historie og skriftkultur i Danmark.

Esbén Albrechtsen